

Fouten tellen. De invloed van de dichtheid van dt-fouten op de lezerswaardering

Frank Jansen en Ellen de Roo

Universiteit Utrecht

NEERLANDISTIEK.NL 12.02; GEPUBLICEERD: [december 2012]

Samenvatting

In dit artikel wordt de vraag beantwoord of er een relatie bestaat tussen het aantal taalfouten in een tekst en de opvattingen van lezers over die tekst. Dat gebeurt aan de hand van de resultaten van twee experimenten met een gemeentefolder met 0, 4 en 8 dt-fouten. Uit het eerste experiment blijkt dat de spelfouten geen invloed hebben op de lezerswaardering. In het tweede experiment, waarin de proefpersonen meer gestimuleerd werden grondig te lezen, komen wel verschillen naar voren. Hoewel vrijwel alle proefpersonen spelfouten in teksten afwijzen, mist een belangrijk deel van hen de toepassingskennis om de spelfouten als zodanig te onderkennen. Zij die wel over deze kennis beschikken, waarderen een tekst met spelfouten systematisch lager dan een tekst zonder spelfouten, vooral op waarderingsdimensies die nauw aan de tekst zelf gerelateerd zijn. Lezers die onvoldoende toepassingskennis hebben en ten onrechte denken dat ze een tekst met fouten beoordelen, zijn geneigd deze tekst eveneens lager te waarderen dan een tekst die – alweer alleen in hun opinie - foutloos is. Voor beide groepen geldt dat ze geen onderscheid maken tussen fouten met een lage en een hoge dichtheid.

1. Inleiding¹

Wat is de relatie tussen de foutdichtheid van een gegeven type taalfout in een tekst en de waardering die de lezer voor deze tekst heeft? Het antwoord op deze vraag is in de eerste plaats interessant voor wie wil weten waarom de resultaten van Kloet e.a. (2003) verschillen van die van Jansen (2010). In beide studies werd het effect van taalfouten op de waardering van teksten onderzocht. Kloet e.a. vonden geen effect van taalfouten op de waardering, Jansen wel. Een verschil tussen de twee onderzoeken is dat de manipulatie bij Kloet e.a. neerkwam op vijf taalfouten, die ook nog eens zeer verschillend waren. Jansen deed een serie deelexperimenten waarin per deelexperiment telkens één taalfout werd gemanipuleerd. De dichtheid van de taalfouten bij Jansen in de verschillende deelexperimenten varieerde tussen de 5 en 36. Dat gaf aanleiding tot de volgende bedenking. Ja, als je zoveel fouten van hetzelfde type aanbrengt, dan vatten de proefpersonen de brief niet op als een reële functionele tekst maar als alweer zo'n onrealistisch experimentje van universitaire eggheads. Bijgevolg bestaat de kans dat de resultaten geen goed inzicht geven in de echte houding ten aanzien van teksten met fouten.

De tegenwerping is gebaseerd op de gedachte dat proefpersonen gevoelig zijn voor de dichtheid van een afwijking. In de literatuur bestaat daar een aanwijzing voor. Kreiner e.a. (2002) deden drie experimenten met vier, zeven en twaalf spelfouten in vrij korte teksten. Ze vonden alleen een effect op de lezersreacties bij de tekst met 12 spelfouten. Aan de andere kant vond Jansen (2010) geen duidelijke relatie tussen dichtheid en waardering: er bleek geen correlatie te bestaan tussen de rangorde naar foutendichtheid en de rangorde van afkeuring van de teksten. Deze aanwijzing is echter nauwelijks bewijskrachtig, omdat niet alleen de dichtheid van de fouten in de brieven verschilde, maar ook de aard van de fouten. Voor echt inzicht in de invloed van foutdichtheid op de waardering van de tekst waarin ze voorkomen is het dus nodig om een experiment te doen waarin van hetzelfde type fout alleen de dichtheid systematisch gevarieerd wordt. Dat is wat we in dit onderzoek gedaan hebben.

Een onderzoek naar foutendichtheid en waardering is ook om meer algemene redenen interessant. In de eerste plaats omdat het meer gegevens oplevert over de waardering van taalafwijkingen in het algemeen. In de tweede plaats omdat er specifieke hypothesen over de genoemde relatie op te stellen zijn. Zo zou het verband tussen dichtheid en waardering gradueel en omgekeerd evenredig kunnen zijn. Dus hoe meer fouten, hoe lager de waardering. Maar er is ook een andere mogelijkheid, namelijk dat spelfouten absoluut werken. Zo gauw een lezer een fout opmerkt, leidt dat al tot een lage waardering. In dit artikel proberen we na te gaan of er evidentie voor een van deze mogelijkheden te vinden is. Het is wel een beperkt antwoord, want het berust op gegevens voor één soort fout, de dt-fout.

De relatie tussen het aantal dt-fouten en lezerswaardering vormde het onderwerp van de masterscriptie van de tweede auteur. We presenteren dit onderzoek in hoofdstuk 3. Vervolgens heeft de eerste auteur

¹ De schrijvers danken de studenten van het college "Zeven Mythes" voor hun inzet bij de materiaalverzameling voor het tweede experiment, Kim Smits voor haar hulp bij de bewerking van dat materiaal, Henk Pander Maat voor zijn hulp bij het SONAR-corpus en Huub van den Bergh (UU) voor zijn statistische adviezen. Verder bedanken we Anneke Neijt (Radboud Universiteit) en twee anonieme reviewers voor hun opmerkingen over een eerdere versie.

samen met een groep studenten het onderzoek met een iets andere methode overgedaan, waarover we in hoofdstuk 4 rapporteren. Daarna komen de conclusies en discussie (hoofdstuk 5). Maar eerst besteden we in het volgende hoofdstuk enige aandacht aan de dt-fout.

2. Waarom dt-fouten?

Voor het in hoofdstuk 1 geschetste doel zijn lang niet alle taalfouten even geschikt. De eerste eis die we aan een dergelijke fout stellen, is dat hij in een gewone functionele tekst frequent kán voorkomen. Sommige fouten zijn wel realistisch, omdat de woorden waarin ze voorkomen vaak foutief gespeld worden, vergelijk bijvoorbeeld interview en sowiezo, maar het is moeilijk om een natuurlijk ogende tekst te construeren waarin deze woorden herhaaldelijk voorkomen. De tweede eis is dat de fout geregeld in teksten voorkomt. Anders lopen we het risico dat de proefpersonen de tekst als een mislukt bedenkfel ten dienste van een experiment beschouwen. De derde eis die we aan de fout stellen, is dat deze, ondanks het redelijk vaak voorkomen ervan, toch als ernstig wordt beschouwd. Als iets om je druk over te maken en je een beetje voor te schamen.

We hebben de indruk dat de dt-fout aan deze drie voorwaarden voldoet. Maar eerst moeten we even precies zijn, wat verstaan we in dit onderzoek onder een dt-fout? Dat is hier het onterecht weglaten van de uitgang t bij persoonsvormen in de tegenwoordige tijd van werkwoorden met een stam op d gecombineerd met een derde persoon enkelvoud onderwerp of een tweede persoon met *u*, bijvoorbeeld hij vind in plaats van hij vindt. Bij dit type fout eerbiedigt de speller wel het morfologisch principe (dat bepaalt dat we bij [vint] wel een [t] horen, maar op grond van [vinden] een d schrijven), maar niet het analogisch principe, dat bepaalt dat we op grond van de hoorbare [t] in [hij speelt], deze uitgang t niet alleen schrijven in speelt maar ook in vindt. Als een schrijver de analogieregel niet beheerst, loopt hij een groot risico om deze fout vaak te maken. In bijna elke zin komt namelijk wel een persoonsvorm voor en in veel van die zinnen is het onderwerp een derde persoon enkelvoud. De derde persoon enkelvoud komt in het schrijftaalcorpus *Woordfrequenties* 63.142 keer voor, tegenover 7.370 voorkomens van de eerste persoon (Uit den Boogaart 1975: 466). En ten slotte bestaan er tamelijk veel frequente werkwoorden met een stam op d, denk aan *vinden*, *houden* en *worden*.

Gaan we over naar de tweede eis, namelijk dat de fout vaak voorkomt, dan zien we dat dit zeker voor dt-fouten geldt. Zo is er ten minste één blogger die een collectie van dit type fouten op het net heeft gezet (<http://www.copytjigers.nl/category/dt-fouten/> geraadpleegd op 30-06-2011). Dergelijke fouten maken op ons geen onrealistische indruk. In ingezonden brieven en columns over de spellingprestaties in het onderwijs gaat het opmerkelijk vaak over de deetjes en de teetjes. Vergelijk bijvoorbeeld Truijens (2011): “HBO’s en universiteiten nemen hun eerstejaars spellingtoetsen af, en leren ze wat een 8-jarige kan begrijpen: dat het ‘hij loop-t’ is en dus ook ‘hij word-t’ en ‘hij bedoel-t’”. Dit citaat geeft ook een aanwijzing over de derde eis die we aan de te onderzoeken spelfout stellen, dat de afwijking wel degelijk als een echte fout beschouwd wordt. Dat strookt met de resultaten van eerder onderzoek. De Schutter (1980) legde zijn proefpersonen “onze” dt-fout niet voor, maar wel het ten onrechte toevoegen van een t aan *laad* (*je*), een fout die ons aanzienlijk subtieler voorkomt. De Schutters Vlaamse

proefpersonen vonden *laadt je* een zware fout; het was zelfs na *noch* (in plaats van *nog*) de ergste fout van allemaal. Enkele jaren later legde Assink aan Nederlandse proefpersonen verschillende soorten spelfouten voor (Assink 1986). Een van die fouten was *hij antwoord* en die dt-fout kreeg bij hem een score van 62 op een schaal van 0 tot 100, waarmee de fout tot de middelzware categorie behoort. Dat komt ongeveer overeen met het resultaat van Van den Brink (2005). Bij haar scoren dt-fouten gemiddeld 5.3 op een schaal van 1-7. Dat in taal geïnteresseerden negatiever ten opzichte van de fout staan, verbaast niet. Ter Bals (2007) onderzocht in opdracht van *Onze Taal* de normgevoelens van de abonnees. Zij legde onder meer *Anna bind* voor. 95% van haar respondenten merkt de fout op en beschouwt hem met een 4,5 op een schaal van 1 tot 5 als een zware fout.

3. Het eerste onderzoek

Het onderzoek bestond uit een vooronderzoek waarin een kleine groep proefpersonen een tekst met fouten hardop moest voorlezen en een experiment waarin proefpersonen eerst een tekst lazen en die vervolgens aan de hand van stellingen beoordeelden.

3.1. Vooronderzoek

In het vooronderzoek ging het om de vraag hoeveel dt-fouten een lezer onder ogen moet krijgen om te beseffen dat de schrijver een ontoereikende kennis van de spellingsregels heeft. Is dat al meteen bij de eerste fout het geval? Of moeten er (veel) meer langskomen? De gedachte hierachter is dat een enkele gedetecteerde spelfout misschien nog als slordigheid kan worden afgedaan, en spelfouten pas schadelijk zijn als er veel van zijn. De bedoeling was uit de resultaten een drempelwaarde af te leiden, voor de manipulaties in het hoofdonderzoek.

Als tekstgenre werd voor een wijkfolder gekozen, een laagdrempelige vorm van overheidscommunicatie die algemeen bekend is. Als overheidscommunicatie, zo namen we aan, zullen de burgers verwachten dat het taalgebruik correct is. Aan de andere kant is de afzender een wijkorgaan (niet bepaald het allerhoogste gemeentelijke niveau) waardoor het niet op voorhand onwaarschijnlijk is dat er taalfouten in voorkomen. Een voordeel van dit type folder is verder nog dat zowel informerende als activerende passages er een natuurlijke plaats in vinden.

Op grond van een echte wijkfolder werd een folder ontworpen, waarin een fictieve gemeentelijke instantie verschillende maatregelen en voorzieningen aan zijn burgers bekendmaakt en ze probeert over te halen om zich aan de maatregelen te onderwerpen dan wel gebruik te maken van de voorzieningen. Het gaat om algemene onderwerpen, die voor de gemiddelde Nederlander op zijn minst herkenbaar, en niet controversieel zijn. De tekst telt 745 woorden en geen afbeeldingen. (zie bijlage 1)

In de tekst stonden 15 zinnen met een dt-fout zoals hierboven gedefinieerd. De tekst werd voorgelegd aan 15 personen: 10 mannen, 5 vrouwen, leeftijd tussen de 20 en 56, met een middelbare of hogere

opleiding. Hun werd gevraagd de tekst hardop in hun eigen tempo voor te lezen, waarbij ze gestimuleerd werden om direct alles te zeggen wat er bij hen opkwam.

Het resultaat was dat 10 personen geen opmerkingen over spelfouten maakten. Van de resterende vijf waren er twee die meteen al een opmerking bij de eerste fout maakten. Een van deze twee volgde de fouten fanatiek en besprak 14 van de 15 fouten. De andere struikelde over slechts 3 andere fouten. Van de overige drie voorlezers maakte er een pas bij de derde fout een opmerking, maar hij besprak vervolgens alle volgende fouten. De tweede proefpersoon maakte zijn eerste opmerking bij de vijfde fout en vond er daarna nog vier. De laatste merkte pas iets bij fout nummer 14, en besprak ook de laatste fout.

Het resultaat wijst erop dat de dt-fouten beslist geen appeltje-eitje voor de lezers zijn. De meerderheid leest erover heen of vindt ze niet de moeite waard. Hoewel uit het gedrag van de laatst besproken proefpersoon blijkt dat iemand best pas gevoelig kan worden na een forse hoeveelheid fouten, reageren de meeste proefpersonen bij de eerste vijf fouten. Uit deze beperkte gegevens leiden wij af dat de drempelwaarde voor het benoemen van deze fout ongeveer bij vijf ligt.

Op grond van de deelexperimenten over de werkwoordspelling in Jansen (2010) wisten we al welke dichtheid als een plafondwaarde beschouwd kon worden. Jansen deed twee deelexperimenten met dt-fouten als *men bereid* in een direct-mailbrief. Een van deze twee, dat 9 dt-fouten bevatte, leidde tot een aanzienlijke vermindering van de lezerswaardering.²

3.2. Hoofdonderzoek

De onderzoeksvraag voor het hoofdonderzoek luidt:

In hoeverre beïnvloedt de dichtheid van dt-fouten de waardering die lezers hebben voor diverse aspecten van een tekst met een informatieve en activerende functie?

3.2.1. Materiaal

Als tekst werd dezelfde voorlichtingstekst als in het vooronderzoek gebruikt. Om praktische redenen besloten we ons in het hoofdonderzoek te beperken tot drie condities:

- een foutloze versie,
- een versie met vier fouten, dus met net iets minder fouten dan de vermoedelijke drempelwaarde,
- een versie met acht fouten, dus net onder de plafondwaarde

² De resultaten van het andere dt-deelexperiment weken sterk af van alle andere deelexperimenten. Het was het

De vier gevallen in de 4-foutconditie kwamen verspreid in de tekst voor:

- (1) De gemeente Molenbeek besteed op deze manier extra aandacht aan de leefbaarheid van uw wijk (alinea 1)
- (2) (...), en word u op de hoogte gehouden van de diensten van de vereniging (alinea 4)
- (3) Dit besluit treed in werking vanaf 31 juni (alinea 6)
- (4) Concreet houd de regeling in dat u subsidie kunt krijgen om uw plannen voor Klaverweide te laten realiseren (alinea 8)

En in de 8-foutenconditie kwamen daar nog bij:

- (5) (...), de gemeente bied namelijk gratis vuilniszakken en afvalgrijpers aan (alinea 2)
- (6) (...), en Encardia zend u ieder jaar automatisch een nieuwe pas toe (alinea 5)
- (7) Indien u deze regels schend, kunt u worden bekeurd (alinea 7)
- (8) Dat het geld goed word besteed, blijkt uit (...) (alinea 9)

Het was niet onze bedoeling om het de deelnemers zo moeilijk mogelijk te maken. Daarom kozen we voor gewone werkwoorden, ondubbelzinnige woordvormen en overzichtelijke zinscontexten. De gekozen werkwoorden komen, op *schenden* na, redelijk vaak voor in geschreven taal. Dat blijkt uit een telling in het omvangrijkste corpus geschreven Nederlands dat tot onze beschikking staat, het Twentse SoNaR-corpus van 540 miljoen woorden, zie tabel 1, vierde kolom (zie Reinaart e.a. (2010)).

Ook wat de vorm van de werkwoorden betreft, verwachtten we niet dat de deelnemers op problemen zouden stuiten. Op één na (*besteden*) behoren de werkwoorden namelijk niet tot de “gebeveront”-groep, die in didactische kringen berucht is vanwege de verwarring die kan ontstaan doordat de persoonsvorm homofoon is met het voltooid deelwoord. Aangezien de vorm zonder t bij alle werkwoorden ook voorkomt als persoonsvorm van de eerste of tweede persoon en van de gebiedende wijs enkelvoud, is het mogelijk dat deze d-vormen de deelnemers in verwarring brengen (Sandra, Frisson en Daems 1999; Frisson & Sandra 2003). Sandra e.a. vonden dat spellers nogal eens beslissing over de spelling van homofone woorden door zich voor de geest te halen wat welke variant het meest frequent voorkomt. Op ons onderzoek toegepast, betekent dat dat de onjuiste vormen op d moeilijk op te sporen zouden zijn als de d-vorm aanzienlijk meer zou voorkomen dan de dt-vorm. Uit tabel 1, derde kolom blijkt zulks niet het geval. Bij slechts een van de werkwoorden, alweer *besteden*, komt de d-vorm meer voor dan de dt-vorm, ongetwijfeld door de voltooid deelwoorden. Bij de andere komt juist de dt-vorm meer voor, niet zelden een factor 10 of meer.

enige deelexperiment waarin de tekst met de fouten hoger gewaardeerd werd dan die zonder fouten. Op grond daarvan werd het buiten beschouwing gelaten.

Tabel 1. Frequenties van werkwoordsvormen op -d en -dt, ontleend aan het SoNaR-corpus.

	Met <u>t</u>	Zonder <u>t</u>	verhouding	totaal
<i>besteden</i>	3.293	10.254	1:3	13.547
<i>worden</i>	48.886	2.041	25:1	50.127
<i>bieden</i>	36.883	1.978	18:1	38.861
<i>zenden</i>	3.660	577	6:1	4.237
<i>treden</i>	15.349	698	22:1	16.047
<i>schenden</i>	710	33	22:1	743
<i>houden</i>	78.904	16.079	5:1	94.913

Wat de zinscontexten betreft, is er aan de ene kant gekozen voor variatie. Zo komen de fouten voor in hoofd- en bijzinnen, staat het subject de ene keer voor en de andere keer na de persoonsvorm en is het onderwerp niet alleen een derde persoon maar ook de tweede persoon u. Aan de andere kant hebben we rekening gehouden met de bevindingen van Sandra e.a. die concludeerden dat er meer spelfouten gemaakt worden in bijzinnen waar het onderwerp en de persoonsvorm niet naast elkaar staan (Sandra, Frisson en Daems 1999: 280-282). In de twee gevallen waarin de fout in de bijzin staat, is de afstand tussen onderwerp en persoonsvorm beperkt, bovendien gaat het dan niet om besteed. Zo wordt de kans groter dat de fouten de lezer opvallen.

Foutdichtheid kunnen we op twee manieren definiëren. Als we dichtheid opvatten als voorkomen van de fout op het totaal aantal woorden in de tekst, is voor de conditie met laagfrequente fouten de dichtheid nog geen 1% (4/475) en voor de hoogfrequente conditie nog geen 2% (8/475). Als we foutdichtheid opvatten als het voorkomen ten opzichte van het meest relevante type woord waartoe de foutgespelde woorden behoren, dan is dat type de persoonsvorm in de derde persoon van de tegenwoordige tijd met een stam op d. In deze opvatting is de dichtheid 22% (4/18) voor de laagfrequente en 44% (8/18) voor de hoogfrequente fouten. Het behoeft geen betoog dat door deze tamelijk grote foutdichtheid de kans groter wordt dat de fouten opvallen.

3.2.2. Samenstelling deelnemersgroep

158 personen hebben deelgenomen aan het experiment, die gelijkelijk verdeeld waren over de condities. Onder hen waren 92 (58%) mannen en 64 (42%) vrouwen. De gemiddelde leeftijd was 30 (SD 11) jaar. De meerderheid van de deelnemers was hoog opgeleid: 134 (84%) had een universitair of hbo-diploma.

3.2.3. Instrumentatie

Voor dit onderzoek zijn de volgende waarderingsdimensies mogelijk relevant: de waardering van de tekst, het imago van de zender en de overtuigingskracht. De waardering van de tekst werd naast een

algemeen oordeel over de tekst aan de hand van een rapportcijfer gemeten aan de hand van stellingen en een zevenpuntsschaal over:³

- aantrekkelijkheid: de vragen 1,9,11.
- begrijpelijkheid: 3,6,14,22.

De imagodimensie voor de organisatie werd gemeten aan de hand van stellingen over de

- deskundigheid van de ambtenaren van het wijkoverlegorgaan: 4,13.
- betrouwbaarheid van de ambtenaren van het orgaan: 16,23.

De imagodimensie van de schrijver werd gemeten aan de hand van de stellingen 10,15,18,20,24.

De overtuigingskracht van de tekst werd gemeten aan de hand van stellingen over

- de instemming met de voorgestelde maatregelen: 2,5,12,19.
- de gedragsintentie: 8,17, 21,25.

Voorts werden er enkele op zichzelf staande vragen gesteld:

- over de mate waarin de deelnemer tijdens het lezen nagedacht heeft over de schrijver (7).
- over mate waarin de tekst als een realistische gemeentefolder werd gezien (26),
- over de globale kwaliteit van de tekst, uitgedrukt in de vorm van een rapportcijfer (27)

In het tweede deel van de vragenlijst, dat op een volgende pagina werd aangeboden, werd gevraagd of de proefpersoon dt-fouten had opgemerkt (28) Verder werd de normatieve instelling van de deelnemer tegenover afwijkingen van de spelling werd gemeten aan de hand van de stellingen 29,30,32,33,34,,37. De inschatting van de eigen spellingvaardigheid met de stellingen 31 en 35. Ook werd de eigen spelvaardigheid getoetst aan de hand van een dictee. Aangezien de resultaten van het dictee geen verband hielden met de beoordeling van de teksten zal dit onderdeel hier buiten beschouwing blijven. Ten slotte waren er vragen naar de demografische eigenschappen leeftijd (38) geslacht (39) en opleiding (40).

Bij de clusters werd een betrouwbaarheidsanalyse uitgevoerd om te zien welke proposities voldoende homogeen waren. Om de homogeniteit van de clusters aanvaardbaar te maken was het soms nodig een of meer van de vragen buiten beschouwing te laten. In tabel 2 staan de clusters die van deze bewerking het resultaat zijn.

³ De nummers verwijzen naar de stellingen in bijlage 2.

Tabel 2. Betrouwbaarheidsanalyse van de stellingen binnen de clusters. (* = na ompoling)

Cluster	Vragen	Cronbach's alfa
Aantrekkelijk	1,9	.62
Begrijpelijk	3,14	.61
Imago organisatie	4,13,23	.75
Imago schrijver	10,15*,18,20,24	.69
Overtuigingskracht	2,5,8,12,17,19,21	.68
Normatieve instelling	29,30,32*,37	.76
Zelfingeschatte spellingvaardigheid	31,35	.77

3.2.4. Ontwerp en procedure

Gekozen werd voor een tussen-proefpersonen ontwerp. Iedere deelnemer kreeg dus één tekst lezen. De teksten en vragenlijsten werden thuis en in de trein aan de proefpersonen op papier voorgelegd onder begeleiding en toezicht van de tweede auteur. De deelnemers mochten zelf bepalen hoeveel tijd ze voor het lezen en invullen nodig hadden. Maar zo gauw de proefpersonen hun lectuur voltooid hadden, mochten ze de tekst niet meer inzien. Ook droeg de proefleider er zorg voor dat ze, als ze eenmaal aan het tweede deel van de vragenlijst begonnen waren niet terug gingen naar het eerste deel.

3.3. Resultaten

Om na te gaan of de condities geen invloed hebben gehad op het realiteitsgehalte van de teksten, lieten we de respondenten beoordelen of de folder echt verstuurd kon zijn (vraag 26). Zie tabel 3 voor de resultaten.

Tabel 3. Gemiddelden (en SD's) van de oordelen over het realisme van de tekst, afgemeten aan de reacties op de stelling "Deze folder is echt verstuurd." (1 = onwaarschijnlijk 7 zeer waarschijnlijk)

Variabele	Foutloos	Lage foutdichtheid	Hoge foutdichtheid
Realisme	3.7 (1.7)	4.3 (1.1)	3.8 (1.5)

Het verschil tussen de condities blijkt marginaal significant ($F(2,150) = 3.1, p = .05$). Opmerkelijk is dat de tekst met de lage foutdichtheid als realistischer beschouwd wordt dan de foutloze tekst. Hoewel een post-hocanalyse laat zien dat de verschillen tussen de afzonderlijke condities niet significant zijn, kan de trend erop wijzen dat men verwacht dat in een wijkfolder enkele spelfouten voorkomen.

Uit de reacties op de stellingen over de expliciete normopvatting in het tweede deel van het experiment komt naar voren dat de proefpersonen met een gemiddelde van 4,7 (SD 1,1) voor alle drie condities

samen behoorlijk streng zijn. Hoe algemener de vraag, des te strenger de opvatting.⁴ De normopvatting en de zelfinschatting worden niet beïnvloed door de condities ($F < 1.1$, $p > .05$), noch spelen beide bij de invloed van de condities op de waarderingsclusters een modererende rol, zo blijkt als we ze als covariaat meenemen (voor alle clusters $F < 1$, $p > .05$).

Heeft de dichtheid van taalfouten invloed op de waardering? Zie tabel 4.

Tabel 4. Gemiddelde beoordeling (en SD's) op algemeen oordeel (rapportcijfer) en stellingenclusters over tekst en schrijver. (1 = laag 7 = hoog)

Variabele	Foutloos	Lage foutdichtheid	Hoge foutdichtheid
Algemeen oordeel	6.8 (1.4)	6.9 (1.1)	6.6 (1.1)
Aantrekkelijk	5.1 (1.1)	5.3 (1.0)	5.1 (1.0)
Begrijpelijk	6.0 (0.8)	6.1 (0.6)	6.0 (0.8)
Imago wijkoverleg	4.5 (0.9)	4.6 (0.9)	4.7 (0.8)
Imago schrijver	4.7 (1.3)	2.8 (1.3)	3.5 (1.6)
Overtuigingskracht	4.9 (0,0)	5.3 (0,7)	5.1 (0.8)

Er is geen statistisch significant verschil tussen de condities (voor alle clusters: $F < 2.4$, $p > .05$), alleen op overtuigingskracht is het verschil marginaal significant ($F(2,155) = 2.3$, $p = .08$). Het verschil tussen de foutloze conditie en die met een lage foutdichtheid is eveneens marginaal significant ($p = .08$). Opvallend is dat de tekst met weinig fouten als het overtuigendst wordt beschouwd. Dit blijft ook zo als we rekening houden met verschillen in competentie om de fout te onderkennen en (zie voor de aanpak van dit laatste het volgende hoofdstuk). Alleen de vraag naar de gedachten over de schrijver leverde nog iets opmerkelijks op, zo blijkt uit tabel 5.

Tabel 5. Gemiddelden en standaarddeviaties voor de waardering van de mate waarin de lezer hebben gedacht over de schrijver, (1 = laag 7 = hoog)

Variabele	Foutloos	Lage foutdichtheid	Hoge foutdichtheid
Gedachten schrijver	2.9 (2.1)	2.6 (1.8)	3.8 (1.9)

Deze vraag hadden we opgenomen omdat Areni & Sparks (2005) op grond van hun onderzoek constateren dat afwijkend taalgebruik vooral leidt tot meer gedachten over de schrijver. Het verschil tussen de condities in tabel 6 is significant ($F(1,155) = 5.3$, $p < .05$). Uit de post-hoc test (Scheffé) blijkt dat dat alleen toegeschreven mag worden aan het verschil tussen de hoge en de lage foutdichtheid. De hoge foutdichtheid leidt tot meer zelfgerapporteerde gedachten dan de lage foutdichtheid ($p = .008$).

⁴ Dit blijkt in de eerste plaats uit een vergelijking van "Het is belangrijk om geen dt-fouten te maken" (29) met gemiddelde instemming 6,1 (1,3) en "Ik vind het belangrijk om geen dt-fouten te maken" (35), met gemiddelde instemming 5,6 (1,5) ($t(155) = 4.1$, $p < .001$). In de tweede plaats blijkt het uit: "Een dt-fouten maken vind ik vervelend" (30) met instemming 5.2 (1.8) en "Als een ander mij wijst op een dt-fout vind ik dat vervelend" (37) 4.1 (2.1) ($t(157) = 5.3$, $p < .001$).

Ook dit verschil kunnen we interpreteren als een aanwijzing dat de een paar spelfouten er een beetje bijhoren.

3.4. Conclusie uit het eerste onderzoek

Er is weinig reden om aan te nemen dat dt-fouten enigerlei invloed hebben op de lezerswaardering. Ook de hypothese dat een tekst met een hoge foutdichtheid tot een lagere waardering leidt dan een tekst met weinig tot geen spelfouten wordt niet ondersteund.

4. Het tweede onderzoek

4.1. Inleiding

De proefpersonen in het eerste onderzoek blijken ongevoelig voor dt-fouten. Dat resultaat is nuttig omdat het een aanwijzing is voor de geldigheid van de resultaten van Kloet e.a. 2003. Maar voor onze eigenlijke onderzoeksvraag is deze uitkomst minder fortuinlijk. Het lukt zo immers niet om meer te weten te komen over de relatie tussen foutdichtheid en lezerswaardering. Nu is het zeker mogelijk dat het ontbreken van een differentieel resultaat wijst op ongevoeligheid voor fouten in het algemeen of dt-fouten in het bijzonder, maar een alternatieve verklaring is niet uitgesloten: dat de proefpersonen de tekst haastig en oppervlakkig gelezen hebben. Daarom besloten we het onderzoek nog een keer te doen op een manier die de proefpersonen aanzet tot grondiger lezen, namelijk door ze te stimuleren om elke eventuele gedachte die in ze opkwam over de tekst, het onderwerp of de schrijver, direct te uiten, dus tijdens het lezen. Deze aanpak kan als een variant van de zogeheten thought-listing worden beschouwd. Thought-listing heeft opgang gemaakt in het onderzoek in het kader van het Elaboration Likelihood Model (Caccioppo & Petty 1981, Caccioppo e.a. 1997, Areni & Parks (2005), Jansen & Janssen te verschijnen). Gebruikelijk is dat de proefpersoon direct na het lezen van de tekst alle tekstgerelateerde gedachten noteert. In het onderhavige onderzoek, waarin het niet alleen ging om de gedachten op zich maar ook om het tekstdeel dat de aanleiding vormde, waren de gedachten dus tijdens of direct na het lezen van de tekst, maar vóór het invullen van de vragenlijst.

4.2. Methode

4.2.1. Materiaal

Aan de tekst van de wijkfolder werd niets veranderd.

4.2.2. Samenstelling deelnemersgroep

245 proefpersonen vulden de vragenlijsten in, gelijkelijk verdeeld over de condities zonder fouten (81), 4 fouten (82) en 8 fouten (82). Er deden meer vrouwen dan mannen mee: respectievelijk 156 (65%) en 87 (35%). De gemiddelde leeftijd is 31 jaar (sd 14.7). De meeste proefpersonen waren dus jong, 142 (58%) waren tussen de 18 en 25 jaar. Hoewel het aandeel hoger opgeleiden minder groot is dan in het eerste experiment, vormen ze met 145 (59%) nog steeds de meerderheid. De rest van de informanten had lbo of mbo afgerond.

4.2.3. Instrumentatie

De instrumentatie werd op een aantal punten gewijzigd. Zoals al eerder werd opgemerkt, werden de proefpersonen gestimuleerd hun gedachten te uiten terwijl ze aan het lezen waren. Deze werden eerst genoteerd en gecategoriseerd door de proefleiders. Zij deelden de opmerkingen in in vier categorieën, over:

de inhoud, bijvoorbeeld: “Gratis afvalzakken is vet!”;

de schrijver, “Die zetten zich vrijwillig in voor de wijk. Goed!”;

de tekst, “Moet ik al die afkortingen uit mijn hoofd leren?”

en over de dt-fouten, “Word, met dt, godverdikkeme! Het is toch belachelijk, wie heeft dit opgesteld? Die mag zijn Nederlandse taal wel eens leren!”

Bij elke categorie waren er nog twee valenties: neutraal of positief, dan wel negatief. De eerste auteur controleerde de categorisering van de proefleiders.

Door het opnemen van het ontlokken van gedachten werd de belasting van de proefpersonen groter dan die van het eerste experiment. Om dit te compenseren, werd de vragenlijst enigszins ingekort. Het derde deel met het dictee werd helemaal weggelaten en het tweede deel teruggebracht tot twee stellingen, een om het herkennen van de dt-fout te meten: “Er staan dt-fouten in de wijkfolder” (32) en een om de expliciete normgevoelens te meten: “Ik vind het belangrijk om geen dt-fouten te maken” (33). Deze beide vragen, waarin expliciet over spelfouten gerept werd, werden na het vragenblokje over demografische kenmerken geplaatst, zodat het nóg minder waarschijnlijk was dat de proefpersonen door de vragenlijst gestuurd zou worden in de richting van de dt-fouten. Ten slotte werd de vraag naar het rapportcijfer helemaal vooraan geplaatst, omdat deze vraag beoogt het initiële oordeel over de globale kwaliteit van de boodschap te meten.

In de clustering van de stellingen werden de volgende wijzigingen aangebracht:

- Aantrekkelijkheid, bijvoorbeeld “Ik vind de tekst prettig om te lezen” (2) en de stellingen 10,12.⁵
- Duidelijkheid, bijvoorbeeld “Ik begrijp waar de tekst over gaat” (4) en de stellingen 7,15,23.

⁵ De nummers corresponderen met de stellingen in bijlage 3.

- Toegeschreven kenmerken van de schrijver en het schrijfproces, bijvoorbeeld “De schrijver van de tekst is professioneel” (19) en “Er is onvoldoende tijd besteed aan het opstellen van de wijkfolder” (17). Verder de stellingen 11,16,21,25.
- Imago van het wijkoverlegorgaan, bijvoorbeeld “Het wijkoverleg van Klaverveld is betrouwbaar” (24) en de stellingen 5,14.
- Instemming met de voorgestelde maatregelen, bijvoorbeeld “Ik ga het zwerfafval in mijn omgeving opruimen” (18), verder de stellingen 6,9,13,20, 22 en 26.

De resultaten van de toetsing van de homogeniteit van de stellingen binnen de clusters staat in tabel 6.

Tabel 6. De stellingencusters en hun betrouwbaarheid

Cluster	Vragen	Cronbach's alfa
Aantrekkelijkheid	2, 10*, 12	.66
Duidelijkheid	4,7,15,23*	.69
Zorgvuldigheid Schrijver	11,16*,17*,19,21,25	.84
Imago	5,14,24	.81
Instemming	6,9,13, 18,20, 22, 26,	.74

4.2.4. Procedure

Het experiment werd afgenomen door gevorderde bachelorstudenten voor wie het onderdeel was van hun verplichtingen in een cursus van de minor communicatiekunde. Iedereen nam het experiment af bij zes personen: voor elk van de drie condities twee, een met een hogere (havo of meer) en een met een lagere opleiding (mbo of minder). De proefleiders namen het experiment af in een rustige, huiselijke omgeving van familie of vrienden en droegen er zoveel mogelijk zorg voor dat de deelnemers zich serieus van hun taak kweten.

4.2.5. Statistische verwerking

Aan de hand van een mixed models analyse werd bepaald of de proefleiders de resultaten beïnvloed hadden. Dat bleek voor alle clusters niet het geval, behalve voor de handelingsintentie ten aanzien van zwerfafval (Walz 2,8; $p = ,004$). Uit een post-hoc analyse kwam naar voren dat hier een proefleider afweek van de rest. De gegevens van deze proefleider werden buiten beschouwing gelaten.

4.3. Resultaten

Eerst gingen we na in hoeverre de teksten met de dt-fouten als even realistisch als de tekst zonder fouten beschouwd werden. Er bleek geen verschil tussen de condities te bestaan ($F(1, 236) = 1,8; p = .17$). Vervolgens bekeken we de mate waarin de proefpersonen hechten aan een expliciete norm voor dt-fouten. Men bleek voorstander van een strenge norm: 5,7 (1,7). De beoordeling werd niet beïnvloed door de condities.

Vervolgens bestudeerden we de gedachten van de proefpersonen. Er is geen invloed van de condities op het aantal gedachten. Dat geldt voor alle onderwerpen (inhoud, schrijver en tekst), en voor zowel de positieve als de negatieve gedachten. Het geldt zelfs voor de gedachten over spelfouten, als we de foutloze conditie buiten beschouwing laten. Maar als we negatieve gedachten over de tekst en die over de spelfouten samenvoegen, zien we wel een effect van conditie. Zie tabel 7.

Tabel 7. Invloed van foutdichtheid op het aantal negatieve gedachten over de tekst inclusief spelfouten:

	foutloos	Lage dichtheid	Hoge dichtheid
Negatieve gedachten over tekst en spelling	0.9 (1.8)	1.5 (1.9)	1.7 (2.1)

Het aantal opmerkingen neemt toe met het aantal spelfouten ($F(2,242) = 3.4, p = .04$). Uit een post-hocanalyse blijkt overigens alleen het verschil tussen foutloos en hoge foutdichtheid significant. Van de 164 proefpersonen die een tekst met fouten onder ogen kregen, maken er 115 (= 70%) helemaal geen opmerkingen over spelfouten. Als we deze groep per conditie afzetten tegen degenen die ten minste één opmerking maken (inclusief algemene als “het zit stikvol spelfouten” en ook andere aanwijzingen van detectie zoals onderstreepte foutieve d’s in de tekst) ontstaat het in tabel 8 gepresenteerde beeld.

Tabel 8. Verhouding tussen deelnemers die wel en die geen opmerking over spelfouten maken in de lage en hoge foutdichtheidconditie.

	Lage foutdichtheid	Hoge foutdichtheid
Aanwijzing voor detectie	24 (29%)	37 (45%)
Geen aanwijzing voor detectie	58 (71%)	45 (55%)

Zoals te verwachten was, neemt het aantal opmerkingen toe, als het aantal fouten toeneemt. $X^2 = 4.4, p$ (eenz) = .03. Beperken we ons tot de specifieke opmerkingen, dus beweringen dat een bepaalde werkwoordsvorm fout is, dan verdwijnt het effect echter ($p > .05$). Er is bij de algemene opmerkingen een effect van opleiding: hoogopgeleiden maken ongeveer twee keer zoveel opmerkingen als laagopgeleiden ($X^2 = 6.3, p = .01$).

Dan de positie van een spelfout te midden van de andere spelfouten in de tekst. Zijn er aanwijzingen dat mensen een aantal spelfouten nodig hebben om te begrijpen dat de schrijver een spellingprobleem heeft? Dan valt te verwachten dat de spelfouten in de eerste alinea minder opmerkingen oogsten dan die in de latere. In tabel 9 staan de gegevens.

Tabel 9. Aantallen opmerkingen per spelfout in de twee foutdichtheidscondities.

Dichtheid	Rangordepositie alinea							
	1 (besteed)	2 (bied)	4 (word)	5 (zend)	6 (treed)	7 (schend)	8 (houd)	9 (word)
Laag	14	-	13	-	10	1 ⁶	9	-
Hoog	12	5	6	10	4	12	6	7
Totaal	24	5	19	10	14	13	15	7

Vergelijken we de aantallen opmerkingen van links naar rechts op de drie rijen, dan valt er geen duidelijke ontwikkeling te bespeuren ($p > .05$). En als we de aantallen opmerkingen na een gelijk aantal voorgaande fouten in de lage en hoge foutdichtheid (dus *word* in alinea 3 in de lage foutdichtheidconditie met *bied* in alinea 2 in de hoge foutdichtheidconditie, etc) dan is er nog steeds geen verschil (voor alle drie $p > .05$).⁷ Maar als we de aantallen opmerkingen in dezelfde alinea's (dus de lage en hoge foutdichtheid in de alinea's 1, 4, 6 en 8) vergelijken dan blijkt er wel een verschil: in de hoge foutdichtheidconditie, dus als er meer aanleiding is om een fout te constateren, maken ze minder opmerkingen dan in de lage foutdichtheidconditie ($X^2 = 4.4$, $p < .05$). Dit kan geïnterpreteerd worden als een aanwijzing dat lezers zich niet steeds fanatieker keren tegen spelfouten naarmate ze er in een tekst meer van aantreffen. Het is eerder andersom: veel spelfouten hebben een afstompend effect.

De vaardigheid om dt-fouten te onderkennen, blijkt ook uit de reacties op de stelling over het zelfgerapporteerde aantreffen van fouten (vraag 32). Die bewering was waar voor de twee condities met fouten maar onwaar voor de foutloze conditie. Daarom hebben we de schaal voor deze laatste conditie omgepold. Zie voor de resultaten tabel 10.

Tabel 10. Invloed van de foutdichtheid op het zelfgerapporteerde aantreffen van spelfouten

	Foutloos	Lage dichtheid	Hoge dichtheid
dt-fouten in de tekst	3.2 (1.5)	4.4 (1.8)	5.0 (2.0)

Bij een optimale toepassingskennis zou het gemiddelde in de foutloze conditie bij de 1 moeten liggen en bij de twee andere condities bij de 7. Dat is duidelijk niet het geval: hoewel de trend recht evenredig is met de foutdichtheid en de verschillen tussen de condities significant zijn ($F(2,238) = 22.2$; $p < .001$),

⁶ Deze opmerking had werd gemaakt door een proefpersoon die dacht dat (*hij*) *schendt* een incorrecte spelling was.

⁷ Misschien is het gebrek aan verschillen te wijten aan een onnauwkeurige notering. De proefleiders noteerden of er over een vorm een opmerking werd gemaakt of niet. Wat echter nogal eens gebeurde, is dat de lezer over de eerste en de tweede fout heen las, dan de derde en vierde opmerkte en meteen terugging in de tekst en over de eerdere fouten een opmerking maakte. Hierover zou een vervolgonderzoek met een preciezere protocollering uitsluitsel kunnen geven.

liggen de gemiddelden tamelijk dicht bij elkaar.⁸ In het bijzonder valt de hoge score op die de foutloze tekst ten deel valt, in de buurt van het midden van de schaal (3.5). Daarvoor zijn verschillende mogelijke oorzaken aan te wijzen. Misschien hebben proefpersonen vermeende andere taalfouten in de tekst ontdekt, bijvoorbeeld aaneengeschreven samenstellingen of de imperatief “Meld het de gemeente”. Ook kunnen ze de keuze voor sommige morfologische varianten, zoals *u hebt* in plaats van *u heeft*, als een spelfout hebben beschouwd. Ten derde is het niet uit te sluiten dat negatieve gevoelens van de deelnemers over de inhoud van de tekst of over gemeentelijke communicatie zijn vertaald in het constateren van spelfouten. Hoewel al deze cognitieve en affectieve gevolgen ook kunnen zijn voorgekomen bij de twee condities met fouten, zijn ze vooral relevant voor de foutloze conditie.

Hoe dit ook zij, het valt op hoe dicht in tabel 8 de gemiddelden bij elkaar liggen. Het kan niet anders of veel lezers van de foutloze tekst hebben erop gegokt dat er fouten in zaten: vanuit de gedachte “het is een experiment dus er zal wel iets bijzonders aan de hand zijn”. Omgekeerd zijn er lezers van de teksten met fouten, die deze niet hebben kunnen constateren.

Maatschappelijke somberaars zullen zich wellicht afvragen of de competentie om spelfouten te constateren gerelateerd is aan demografische kenmerken als sekse, leeftijd en opleiding. Dat bleek voor sekse en opleiding niet het geval, maar voor leeftijd wel. En ja, hoe ouder de proefpersonen des te groter de kans dat ze een juiste uitspraak doen over de aanwezigheid van spelfouten. ($t(232) = 2.5, p = .01$)

Vervolgens kun je je afvragen wat het verband is tussen het maken van opmerkingen over spelfouten en de beantwoording van de schaalvraag over de aanwezigheid van spelfouten. Zoals te verwachten was, is er een recht evenredig verband tussen het aantal gedachten dat een proefpersoon heeft over spelfouten en zijn reactie op de stelling over het aantal spelfouten ($r = .500, p < .01$). Dit verband komt ook tot uiting als we de scores op de schaalvraag uitsplitsen voor proefpersonen die wel of niet een (juiste) opmerking over spelfouten maakten, zie tabel 11.

Tabel 11. Aantallen proefpersonen en gemiddelde scores per conditie op de vraag “er staan dt-fouten in de tekst” uitgesplitst naar deelnemers die wel en die geen opmerking over de spelfouten maakten.

	foutloos		Lage dichtheid		Hoge dichtheid	
	N	gem	N	Gem	N	gem
Wel opmerking	6	4.3 (1.6)	23	6.3 (1.2)	35	6.2 (1.3)
Geen opmerking	73	3.1 (1.5)	57	3.7 (1.4)	42	4.0 (1.8)

De deelnemers die geen opmerking maken, houden zich in alle drie de condities op de vlakke met gemiddelden tussen de 3 en 4. Wie wel een opmerking over de spelling heeft gemaakt, is bij de schaalvraag uitgesprokener, natuurlijk geldt dat vooral voor de opmerkers in de twee condities mét dt-fouten. Het verschil in beoordeling van de schaalvraag tussen de opmerkers en de niet-opmerkers is

⁸ Uit posthoc-analyses (Scheffé) blijkt dat het effect vooral toegeschreven moet worden aan het verschil tussen de 0-conditie en de overige condities ($p < .001$) en minder aan het verschil tussen weinig en veel fouten ($p = .058$).

sterk significant ($F(2,234) 55.0, p < .001, \eta^2 .19$). We leiden hieruit af dat de reacties op de stelling en het maken van opmerkingen een nauw verband vertonen.

Over naar de invloed van de fouten op de waardering zoals gemeten in de stellingenclusters. Net als in het eerste experiment is er geen hoofdeffect voor de conditie. Een variantie-analyse met als factor conditie maakt duidelijk dat er de aanwezigheid noch het aantal spelfouten enige invloed heeft op de clusters (voor alle clusters $F < .7, p > .05$).

Maar het wordt anders als we de proefpersonen met en zónder toepassingskennis onderscheiden. Daarvoor hebben we twee maatstaven gehanteerd “heeft de proefpersoon ten minste één opmerking over de spelling gemaakt?” en de schaalreacties op de stelling over dt-fouten in de tekst. De eerste maatstaf is alleen bruikbaar voor de condities met fouten. Er zijn wel opmerkingen over fouten naar aanleiding van de foutloze tekst gemaakt, maar dat waren er slechts weinig en ze waren merendeels vaag. Een belangrijker bezwaar tegen het meenemen van de foutloze conditie is dat hier het niet maken van opmerkingen als aanwijzing voor spellingdeskundigheid zou gelden. Omdat er op voorhand veel andere redenen om te zwijgen denkbaar zijn, is deze aanname onwaarschijnlijk.

Eerst hebben we een meervoudige variantie-analyse gedaan met maken van opmerkingen als factor en alle clusters als afhankelijke variabele. Daar kwam uit dat er alleen een effect is op zorgvuldigheid van de schrijver. Deelnemers die een opmerking maakten, vinden de schrijver minder zorgvuldig (4.0 (1.0)) dan zij die geen opmerking maakten (4.4 (1.0)) ($F(1,162) = 7.8, p = .006, \eta^2 = .05$). Voor ons doel is het belangrijker om na te gaan of deze conditie ook in samenhang met foutdichtheid de lezerswaardering beïnvloedt. Een meervoudige variantieanalyse met de factoren (lage tegenover hoge foutdichtheid) en wel of geen opmerkingen en alle clusters als afhankelijke variabelen leverde nergens een significant effect op (voor alle clusters $F < 2, p > .15$). Foutdichtheid beïnvloedt de lezerswaardering dus niet. Daarom nemen we in het vervolg de twee condities met fouten samen.

Voor de beoordeling van de vraag of de detectievaardigheid en de aanwezigheid van spelfouten in het algemeen de lezersoordelen beïnvloeden, moesten we voor de conditie detectievaardigheid onze toevlucht nemen tot de antwoorden op de deels omgepoolde stelling over de zelfgerapporteerde aantreffen van dt-fouten. De reacties brachten we in drie categorieën onder:

- wie 1 tot en met 3 invulde, was van mening dat er dt-fouten in de foutloze tekst stond, of dat de tekst met vier of acht dt-fouten, foutloos was en geeft daarmee blijk van onvoldoende spellingkundigheid.
- wie 4 invulde, houdt zich op de vlakte,
- wie 5 tot en met 7 invulde, gaf daarmee blijk van een juiste inschatting van de tekst en geeft daarmee blijk van spellingkundigheid.

Brengen we vervolgens de aanwezigheid van spelfouten en de inschatting als factoren in bij een meerwegvariantie-analyse met alle clusters als afhankelijke variabelen, dan blijkt er geen interactie-effect op handelingsintentie ($F < 2, p > .14$), maar wel op alle andere variabelen. Zie tabel 12 voor de gemiddelden.

Tabel 12. Invloed van aanwezigheid van spelfouten en ingeschatte aanwezigheid van spelfouten op de lezerswaardering (voor alle propositieclusters 1 = laag, 7 = hoog, behalve kwaliteit 1= laag, 10 = hoog)

Inschatting	Onjuist		Weet niet		Juist	
	Foutloos	Met fouten	Foutloos	Met fouten	foutloos	Met fouten
Tekst						
Aantal ppn	12	37	24	45	41	75
Kwaliteit	6.8 (1.2)	6.9 (1.3)	6.2 (1.3)	6.6 (1.2)	7.2 (1.1)	6.6 (1.2)
Aantrekkelijk	4.8 (1.0)	4.6 (1.2)	4.0 (1.3)	4.7 (1.1)	5.1 (.9)	4.3 (1.1)
Duidelijk	4.7 (1.1)	5.1 (1.0)	4.8 (1.3)	5.4 (1.0)	5.4 (.9)	5.1 (.8)
Schrijver	4.3 (.8)	4.7 (.8)	3.8 (1.0)	4.5 (.9)	4.8 (.9)	3.9 (1.0)
Imago	4.1 (1.0)	4.9 (.8)	3.8 (1.2)	4.5 (1.0)	4.9 (1.0)	4.5 (1.0)

Nader onderzoek laat vervolgens interactie-effecten zien op globale kwaliteit van de tekst ($F(2,228) = 4.4, p = .014, \eta^2 = .04$), aantrekkelijkheid ($F = 9.7, p < .001, \eta^2 = .08$), duidelijkheid ($F 4.4, p = .013, \eta^2 = .03$), toegeschreven zorgvuldigheid van de schrijver ($F 15.6, p < .001, \eta^2 = .12$) en imago van de organisatie ($F = 8.7, p < .001, \eta^2 = .07$). Bekijken we de gemiddelden in de tabel 12, dan wordt duidelijk hoe deze verschillen geïnterpreteerd moeten worden. Eerst de rechterkolom over de deelnemers met een goede spellingvaardigheid, die de aanwezigheid van fouten goed inschatten. Zij beoordelen de tekst met fouten systematisch negatiever. Dan de linkerkolom met de personen met een onjuiste inschatting. Hun beoordeling is wisselend. Ze neigen tot een wat hogere waardering voor de tekst met fouten, waarvan ze – ten onrechte - dachten dat die geen fouten bevatte. Intrigerend is het resultaat van de proefpersonen die zich bij de zelfrapportagevraag op de vlakte hielden. Zij zijn nog sterker dan de onkundigen ertoe geneigd de tekst met fouten hoger in te schatten. Daaruit valt af te leiden dat ze hoogstwaarschijnlijk niet zozeer het niet wisten, maar eigenlijk niet spellingkundig waren. Er werden geen interactie-effecten gevonden met de demografische factoren sekse, leeftijd en opleiding.

4.4. Conclusies uit het tweede experiment

Uit het tweede experiment blijkt dat de aanwezigheid van spelfouten in een tekst het oordeel niet beïnvloedt, maar de vermeende aanwezigheid wel. Deze invloed is negatief en strekt zich uit over de globale kwaliteit, aantrekkelijkheid en duidelijkheid van de tekst en voor de toegeschreven zorgvuldigheid van de schrijver en het imago van het bedrijf. Enig effect van lage tegenover hoge foutendichtheid kon niet worden aangetoond. De aantallen opmerkingen die de proefpersonen tijdens het lezen over de spelfouten maken, geven ook geen aanleiding te vermoeden dat lezers een aantal spelfouten nodig hebben om een vermoeden te ontwikkelen over de systematische incompetentie van de schrijver.

5. Algemene conclusie en discussie

5.1. Beperkingen

Aan dit onderzoek kleven ten minste vier beperkingen. Er is één soort spelfout onderzocht. niveaus van foutdichtheid was drie; 0, 4 en 8 fouten . De context van het onderzoek werd gevormd door één tekst. En ten slotte waren de proefpersonen merendeels hoog opgeleid. Bij ontstentenis van gelijksoortig onderzoek, waarbij we in het bijzonder denken aan experimenten waarin de manipulatie ook berust op maar één soort spelfout en dus niet op een allegaartje van fouten, zijn de resultaten naar ons oordeel toch de moeite waard om kennis van te nemen.

5.2. Conclusies

We menen op grond van de twee experimenten enkele conclusies te kunnen trekken. De eerste is dat dt-fouten in een tekst kunnen leiden tot negatievere lezersoordelen. Dat gebeurt echter alleen als aan twee voorwaarden voldaan wordt. De eerste voorwaarde is – en dat is de tweede conclusie – dat de deelnemers aandachtig lezen. Het belangrijkste verschil tussen het eerste en het tweede experiment is dat de lezers bij het tweede experiment gestimuleerd werden om tijdens het lezen alle opmerkingen over de tekst, de schrijver en het onderwerp te maken die maar in ze opkwamen, terwijl de lezers van het eerste experiment helemaal vrijgelaten werden in de aanpak van hun leestaak. Daar komt bij dat de omstandigheden waarin de afnamen plaatsvonden in het tweede experiment meer concentratie mogelijk maakten. Een en ander leidde tot geen enkel differentieel resultaat in het eerste experiment en systematische verschillen in het tweede. (zie ook de discussie in 5.3)

De tweede voorwaarde – en de derde conclusie – is dat de lezers over voldoende toepassingskennis van de spelling beschikken om tijdens het lezen, en zonder specifieke sturing naar spelling of taalnormen, de dt-fouten te onderkennen. Deze toepassingskennis is waarschijnlijk niet zo wijd verbreid: slechts ongeveer de helft (116 van de 234) van de - merendeels hoogopgeleide - proefpersonen in het tweede experiment beschikt over voldoende toepassingskennis om de juiste inschatting te kunnen maken. Er zijn geen aanwijzingen dat hoogopgeleiden beter zijn in het impliciet onderkennen van spelfouten dan lageropgeleiden, vrouwen doen het ook niet beter dan mannen. Het is wel zo dat ouderen er beter in zijn dan jongeren.

Als vierde conclusie noemen we dat spellingkenners en –onkundigen hun oordeel over de tekst en de schrijver blijken te baseren op de aanwezigheid van spelfouten. Het verschil tussen beide is dat bij de kenners de spelfouten inderdaad in de tekst staan, terwijl de onkundigen alleen denken dat er spelfouten in de tekst voorkomen. Dit resultaat komt overeen met wat Van Meurs e.a. (aangeboden) vonden in een experiment waarin het effect van fouten die niet-moedertaalsprekers in het Engels maken.

Ten slotte het antwoord op de vraag die de aanleiding was voor dit onderzoek, namelijk is er een verband tussen foutdichtheid en de lezersbeoordeling? Het antwoord is duidelijk nee. Het oordeel van lezers over een tekst, de schrijver en de organisatie is niet afhankelijk van de frequentie waarmee de fout voorkomt. Spelfouten hebben dus geen gradueel maar een absoluut effect op de beoordeling. Of dit absolute effect al bij één spelfout optreedt, kunnen we uit dit onderzoek niet opmaken. Wel hebben in dit onderzoek ook geen aanwijzingen voor het bestaan van een drempelwaarde gevonden, een minimum hoeveelheid fouten die de lezers nodig hebben om ze op te merken en mee te laten wegen in hun waardering. Spelfouten tellen dus wel, maar worden niet geteld.

5.3. Discussie

In deze laatste paragraaf willen we twee opmerkingen maken, een over de wijze van lezen in experimenten en een over de maatschappelijke status van spelfouten in de toekomst.

We schrijven het verschil tussen het eerste onderzoek, waarin we geen verschil tussen teksten met en zonder fouten vonden en het tweede, waarin we die verschillen wel vonden, toe aan het verschil in manier van lezen. De lezers in het tweede onderzoek hebben hoogstwaarschijnlijk grondiger gelezen dan die in het eerste onderzoek. Dat betekent onzes inziens niet dat alleen de resultaten van het tweede experiment een bijdrage aan de kennis over de waardering van spelfouten vormen. Daarvoor is die snelle, oppervlakkige vorm van lezen te algemeen geworden. Denk hierbij vooral aan e-mail en andere elektronische teksten, die niet zozeer gelezen worden, als wel gecheckt. Voor teksten die primair voor dit type lezers opgesteld worden, maken dt-fouten niet uit maar voor de grondigere lezers wel. Misschien kunnen we beter zeggen: iets grondigere lezers. Want taalfouten worden in het Elaboration Likelihood Model als perifere cues beschouwd (Areni & Parks 2005). En volgens deze theorie hebben perifere cues vooral invloed op een standpuntbepaling tegenover de inhoud bij lezers die daar niet over willen of kunnen nadenken. Van zulke lezers moeten er in het eerste experiment meer zijn voorgekomen dan in het tweede. Toch blijkt uit de resultaten dat de spelfouten alleen enige invloed hadden op waarderingsaspecten bij de minder oppervlakkig gelezen tekst. Misschien kunnen we daaruit afleiden dat ook voor een perifere cue als spelfouten een zeker aandachtniveau noodzakelijk is.

Ten slotte de vraag die in maatschappelijk opzicht het belangrijkste is. Wat betekenen de resultaten voor de status van de Nederlandse spelling, nu en in de toekomst? Wat uit het onderzoek blijkt, is dat iedereen zegt een goede spelling van het grootste belang te vinden, maar de helft van deze personen niet in staat is een dt-fout in een tekst op te merken. Deze combinatie van een hooggestemde normopvatting met een gebrekkige toepassingscompetentie is potentieel brisant. Denk aan onderwijzers die een goede spelling verfouteren (*Volkskrant* ingezonden brief 4/7/2011). Of aan personeelchefs die sollicitanten afwijzen op grond van spelfouten die zij denken aan te treffen. Is er een uitweg?

Voor de toekomst zien we twee mogelijkheden: de normattitude volgt de competentie of andersom, de competentie volgt de normattitude. In het eerste geval zal men zich steeds meer realiseren dat de officiële strenge afwijzing van spelfouten een beetje hypocriet is. De mensen zullen zich milder opstellen tegenover spelfouten en slechte spellers. Of het aantal taalgebruikers dat spelling echt belangrijk vindt, zal kleiner en kleiner worden en ten slotte uitsterven. Wie dan leven, zijn teruggekeerd naar de vrijheid-blijheid opvatting over spelling die in de Middeleeuwen gemeengoed was. Volgens Van der Horst hebben wij al enkele schreden op dit pad gezet en hij denkt dat wij het verder zullen afwandelen (Van der Horst 2008). En er zijn in het eerste experiment subtiele aanwijzingen dat hij gelijk heeft (zie paragraaf 3.3). Ten eerste is de reactie op de stelling “Deze folder is echt verstuurd” merkwaardig. Daar stemden de mensen die de folder met de lage foutdichtheid hadden gelezen meer mee in dan zij die de foutloze folder onder ogen hadden gehad. Daar sluiten de gedachten over de schrijver bij aan. Niet de conditie zonder spelfouten lokt het kleinste aantal gedachten uit, maar de conditie met weinig spelfouten! Dit is niet in overeenstemming met wat Sparks en Areni (2005) vinden en ook onlogisch, tenzij we aannemen dat dit lezerspubliek eigenlijk vindt dat een paar spelfouten erbij horen in een door ambtenaren opgestelde wijkfolder.

Maar stel dat de competentie zich alsnog aan de strenge attitude gaat aanpassen. Dan zal in het onderwijs meer aandacht naar de spelling uitgaan, de leerlingen zullen van die lessen wat opsteken en geleidelijk zal iedereen weer beter gaan spellen. Stel!

6. Bibliografie

- Areni, C. S. & Sparks, J. R. (2005), Language Power and Persuasion. *Psychology and Marketing* 22 (6), 507-525.
- Assink, E.M.H. (1988), Orthografische principes op de helling? Een onderzoek naar de (on)schendbaarheid van regels. *Tijdschrift voor taalbeheersing* 10, 1, 47-58.
- Bals, M. ter (2007), *Spellingsquête Genootschap Onze Taal*. Stageverslag master communicatiestudies Universiteit Utrecht.
- Brink, M. van den (2006), *Het kofschip lijdt schipbreuk*. Doctoraalscriptie Universiteit Utrecht
- Cacioppo, J.T., von Hippel, W., & Ernst, J.M. (1997), Mapping Cognitive Structures and Processes Through Verbal Content: The Thought-Listing Technique. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 65(6), 928-940.
- Cacioppo, J. T. & Petty, R. E. (1981). Social psychological procedures for cognitive response assessment: The thought-listing technique. In T. V. Merluzzi, C. R., Glass, & M. Genest (Eds.), *Cognitive Assessment*, (309-342) New York: Guilford Press.
- Frisson, S. & Sandra, D. (2002), Homophonic forms of regularly inflected verbs have their own orthographic representations: A development perspective on spelling errors, *Brain and Language*, 81, 1, 2&3, 545-554.
- Jansen, F. (2010), Onkunde wordt bestraft. Het effect van systematisch gemaakte afwijkingen van de standaardtaal op de waardering van direct-mailbrieven. *Neerlandistiek* 2010.
- Jansen F. & Janssen, D. (te verschijnen), Quantity cannot match quality: Effects of argumentation in bad news letters.
- Kloet, L., Renkema, J. & Wijk, C. van (2003), Waarom foutloos schrijven? Het effect van taalfouten op tekstwaardering, imago en overtuigingskracht. In L. van Waes, P. Cuvelier, G. Jacobs, & I. de Ridder (Eds.) *Studies in Taalbeheersing* (pp. 270-279), Assen: Koninklijke Van Gorcum.

- Kreiner, D. S., Schnakenberg, S. D. Green, A.G, Costello, M.J, McClin, A. F. (2002), Effects of Spelling Errors on the Perception of Writers. *The Journal of General Psychology* 129 (1), 5-17.
- Meurs, F. van, Planken, B., Maria, K. (aangeboden) Perception is everything: Native and non-native English speakers' attitudes towards non-native errors in persuasive text.
- Reynaert, M, Oostdijk, N. , De Clercq, O. Heuvel H. van den & Jong F. de, (2010) Balancing SoNaR: IPR versus Processing Issues in a 500-Million-Word Written Dutch Reference Corpus. In: Seventh conference on International Language Resources and Evaluation, LREC '10, 19-21 May 2010, Malta.
- Schutter, G. de (1980), Norm en normgevoelens bij Nederlandstaligen in België. *Nieuwe Taalgids* 73, 93-109.
- Sandra, D., Frisson, S, Daems, F (1999), Why simple verb forms can be so difficult to spell: the influence of homophone frequency and distance in Dutch. *Brain and Language* 68, 277-283.
- Truijens, A. (2011), Hij bedoel-t. *De Volkskrant* 27 oktober 2010.

Bijlage 1. Tekst van het eerste en tweede onderzoek. (cursief: vooronderzoek, onderstreept: hoge dichtheid, vet: lage dichtheid)

Nummer 2, 2010

WIJKKRANT KLAVERVELD ... VOOR EN DOOR BEWONERS!

WERKGROEP PAKT ZWERFAFVAL IN KLAVERVELD AAN

In 2009 is de gemeente Molenbeek begonnen met de strijd tegen zwerfafval in diverse wijken in de gemeente, waaronder Klaverveld. De 'Werkgroep Aanpak Zwerfafval' (WAZ) *leid* dit project. Uit de gemeentelijke enquête van 2009 is gebleken dat zwerfafval voor veel bewoners een grote ergernis vormt. Het doel van dit project is dan ook het schoner maken én houden van uw wijk, door op verschillende manieren de overlast door zwerfafval tegen te gaan. De gemeente Molenbeek **besteed** op deze manier extra aandacht aan de leefbaarheid van uw wijk.

Uiteraard kunt u als bewoner ook iets doen! Zo kunt u bijvoorbeeld wekelijks in een straal van 25 meter om uw woning het zwerfafval opruimen. Woont u in een flatgebouw, dan kunt u ervoor zorgen dat uw galerij van zwerfafval *word* vrijgehouden. Hetzelfde kunt u doen met de directe omgeving van de flat. Eventueel kunt u er samen met de burens voor zorgen dat het afval wordt opgeruimd. Neem contact op met de gemeente als u opruimmiddelen nodig heeft, de gemeente *bied* namelijk gratis vuilniszakken en afvalgrijpers aan. Hebt u nog andere ideeën: meld het de gemeente! Ook kunt u contact opnemen met de coördinator van de werkgroep Lies Woutdijk, via 075-6680953.

ENZ-PAS VOOR 55-PLUSSERS

Zorgorganisatie Encardia Nieuw Zuidland (ENZ) *bied* de wijkbewoners van Klaverveld de mogelijkheid om lid te worden van de ENZ-Wijkpas. Per 1 september 2010 komt iedere 55-plusser hiervoor in aanmerking. De ENZ-pas vervangt de huidige WonenPlusPas, die sinds 1999 werd uitgegeven in samenwerking met woningorganisatie Openbaar Belang.

Met de ENZ-pas bent u automatisch lid van de Encardia ledenvereniging, en **word** u op de hoogte gehouden van de diensten van de vereniging. U krijgt daarnaast korting op verschillende activiteiten, zoals muziekoptredens en uitstapjes. Deze korting is ook van toepassing op de maaltijden in ons restaurant en bij de bibliotheek in het pand. Vier keer per jaar *verspreid* Encardia de ZorgKrant, en elke maand ontvangt u een activiteitenoverzicht. Tegen een gereduceerd tarief kunt u gebruikmaken van de pedicure, kapsalon en optiek aan huis. Tot slot wordt er zes keer per jaar een speciale bijeenkomst voor alle leden georganiseerd om elkaar te ontmoeten. 60

De pas zal in 2010 €7,- per maand gaan kosten, en Encardia *zend* u ieder jaar automatisch een nieuwe pas toe. Hebt u interesse of vragen, dan kunt u altijd contact opnemen met Annemiek de Bruin of Sandra de Jager (075-6257051).

BESLUIT HONDEN UITLATEN

Het college van Molenbeek heeft een besluit genomen over hondenuitlaatroutes, hondenvelden en hondentoiletten. Dit besluit **treed** in werking vanaf 31 juli. De volgende regels gelden vanaf dan voor het uitlaten van honden:

- Iedereen die een hond uitlaat, moet altijd een opruimmiddel bij zich hebben.
- Overal in de stad, binnen en buiten de bebouwde kom, moeten honden in de openbare ruimte worden aangelijnd. Dit *geld* niet voor de velden.
- Een hond mag overal zijn behoefte doen, zolang de uitwerpselen maar worden opgeruimd door degene die hem uitlaat.
- Op een aantal plaatsen mag een hond zijn behoefte doen zonder dat degene die hem uitlaat iets hoeft op te ruimen: uitlaatroutes, uitvelden, hondentoiletten.

Indien u deze regels schend, kunt u worden bekeurd. Voor meer informatie over onder andere de locaties van de velden en uitlaatroutes kijkt u op www.molenbeek.nl/hondenuitlaten.

GOED PLAN VOOR UW WIJK? VRAAG SUBSIDIE AAN!

Als bewoner speelt u een belangrijke rol in de wijk. Samen met uw buurtgenoten bepaalt u de sfeer en uitstraling van de buurt. Het ministerie van VROM *besteed* aandacht aan deze betrokkenheid, door initiatieven van wijkbewoners te stimuleren. Dit wordt gedaan door het verstrekken van subsidies. Deze subsidieregeling bestaat tot en met 1 januari 2011. Concreet **houd** de regeling in dat u subsidie kunt krijgen om uw plannen voor Klaverveld te laten realiseren. De belangrijkste voorwaarde hierbij is dat uw plan de leefbaarheid in de wijk verbetert, voor u en de mensen uit uw omgeving.

De mogelijkheid tot aanvragen van subsidie bestaat al sinds 2009. Dat het geld goed word besteed, blijkt uit het succes van de verschillende projecten die door de subsidie tot stand zijn gekomen. Zo hebben drie wijkbewoners in de zomer van 2009 een openluchtbioscoop georganiseerd, en werd in december het schoolplein van basisschool 'De kleine wilg' opgeknapt.

Hebt u een idee voor Klaverveld en wilt u in aanmerking komen voor een subsidie? Kijkt u dan op www.molenbeek.nl/wijkinitiatief. Daar *vind* u meer informatie, inclusief aanvraagformulier. Ook kunt u contact opnemen met het wijkoverleg Klaverveld.

Bijlage 2. Vragenlijst van het eerste onderzoek

<p>1. Ik vind de tekst prettig om te lezen.</p> <p>2. Het is verstandig om het zwerfafval in je eigen omgeving op te ruimen.</p> <p>3. Ik begrijp waar de tekst over gaat.</p> <p>4. Het wijkoverlegorgaan van Klaverveld is deskundig.</p>
<p>5. Het is verstandig voor 55-plussers om een ENZ-pas aan te vragen</p> <p>6. De tekst is gemakkelijk om te lezen.</p> <p>7. Tijdens het lezen heb ik nagedacht over de schrijver van de tekst.</p> <p>8. Als hondenbezitter zou ik me aan de regels voor het uitlaten van honden houden</p> <p>9. De tekst is te lang.</p>
<p>10. De schrijver van de tekst is vriendelijk</p> <p>11. De zinnen in de tekst zijn goed geformuleerd.</p> <p>12. Het is verstandig om een subsidie aan te vragen als je een goed plan hebt voor je wijk.</p> <p>13. Het wijkoverleg van Klaverveld is professioneel.</p> <p>14. De informatie in de tekst is duidelijk.</p>
<p>15. De schrijver van de tekst is slordig.</p> <p>16. Er is onvoldoende tijd besteed aan het opstellen van de wijkfolder.</p> <p>17. Ik ga het zwerfafval in mijn directe omgeving opruimen.</p> <p>18. De schrijver van de tekst is professioneel.</p>
<p>19. Het is verstandig om je aan de regels te houden voor het uitlaten van honden.</p> <p>20. De schrijver van de tekst is intelligent</p>

21. Als ik 55-plusser ben, ga ik een ENZ-pas aanvragen.
 22. Ik heb sommige stukjes in de tekst meerdere keren moeten lezen.
 23. Het wijkoverleg van Klaverveld is betrouwbaar
-
24. Ik heb waardering voor de schrijver van de tekst.
 25. Als ik een goed plan heb voor mijn wijk, ga ik subsidie aanvragen
 26. Deze wijkfolder is onlangs echt verstuurd naar de inwoners van Klaverveld.
 27. Welk rapportcijfer geeft u de wijkfolder van Klaverveld op een schaal van 1 tot 10?
 28. Er staan d/t-fouten in de wijkfolder
 29. Het is belangrijk om geen d/t-fouten te maken.
 30. Een d/t-fout maken vind ik vervelend
-
31. Ik maak nooit d/t-fouten
 32. Ik vind het niet erg als er d/t-fouten in een wijkfolder staan.
 33. Mensen die d/t-fouten maken, zijn meestal niet intelligent.
 34. Als ik dt-fouten tegenkom in de tekst, neem ik de schrijver minder serieus
 35. Ik vind het belangrijk om geen dt-fouten te maken
 36. Ik weet soms niet of je een werkwoord met *d*, *t* of *dt* schrijft.
 37. Als een ander mij wijst op een d/t-fout die ik heb gemaakt, dan vind ik dit vervelend

38. Wat is uw leeftijd?

39. Ik ben M / V

40. Voor studerenden: Ik ben bezig met de volgende opleiding

Voor anderen: Mijn hoogst afgeronde opleiding is

Aan deze tekst viel me op dat

Hartelijk dank voor het invullen van de vragenlijst!

Bijlage 3. Vragenlijst tweede onderzoek

1. Deze wijkfolder geef ik het rapportcijfer
2. Ik vind de tekst prettig om te lezen
3. Het is verstandig om het zwerfafval in je eigen omgeving op te ruimen
4. Ik begrijp waar de tekst over gaat
5. Het wijkoverlegorgaan van Klaverveld is deskundig
6. Het is verstandig voor 55-plussers om een ENZ-pas aan te vragen
7. De tekst is gemakkelijk om te lezen
8. Tijdens het lezen heb ik nagedacht over de schrijver van de tekst
9. Als hondenbezitter zou ik me aan de regels voor het uitlaten van honden houden
10. De tekst is te lang
11. De schrijver van de tekst is vriendelijk
12. De zinnen in de tekst zijn goed geformuleerd
13. Het is verstandig om een subsidie aan te vragen als je een goed plan hebt voor je wijk
14. Het wijkoverleg van Klaverveld is professioneel
15. De informatie in de tekst is duidelijk
16. De schrijver van de tekst is slordig
17. Er is onvoldoende tijd besteed aan het opstellen van de wijkfolder
18. Ik ga het zwerfafval in mijn directe omgeving opruimen
19. De schrijver van de tekst is professioneel
20. Het is verstandig om je aan de regels te houden voor het uitlaten van honden

21. De schrijver van de tekst is intelligent
22. Als ik 55-plusser ben, ga ik een ENZ-pas aanvragen
23. Ik heb sommige stukjes in de tekst meerdere keren moeten lezen
24. Het wijkoverleg van Klaverveld is betrouwbaar zeer mee oneens 0 0 0 0 0 0 0 zeer mee eens
25. Ik heb waardering voor de schrijver van de tekst zeer mee oneens 0 0 0 0 0 0 0 zeer mee eens
26. Als ik een goed plan heb voor mijn wijk, ga ik subsidie aanvragen zeer mee oneens 0 0 0 0 0 0 0 zeer mee eens
27. Deze wijkfolder is onlangs echt verstuurd naar de inwoners van Klaverveld zeer mee oneens 0 0 0 0 0 0 0 zeer mee eens

28. Ik ben	Man / Vrouw
29. Ik ben geboren in het jaar	19 . .
30. Voor studerenden: Ik ben bezig met de volgende opleiding	Lagere school / (I)VBO / MBO / HBO / WO
Anders, namelijk:
31. Voor anderen: Mijn hoogst afgeronde opleiding is	
32. Er staan d/t-fouten in de wijkfolder	zeer mee oneens 0 0 0 0 0 0 0 zeer mee eens
33. Ik vind het belangrijk om geen d/t-fouten te maken.	zeer mee oneens 0 0 0 0 0 0 0 zeer mee eens

Aan deze tekst viel me op dat

Hartelijk dank voor het invullen van de vragenlijst!